

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЯВИЩА

Янішевська К. Д.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
ORCID ID: 0000-0002-3648-5543
k.yanishevaska@jur.sumdu.edu.ua*

Крисько А. С.,

*студент Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
ORCID ID: 0000-0002-6305-2591
artem2004krysko@gmail.com*

У статті досліджено загально-теоретичне поняття колабораціонізму та його генезу, а саме його появу та розвиток під час Другої світової війни та сучасної української держави. Проаналізовано основні риси вказаного явища, які полягають у наявності суб'єктів колабораційної діяльності та чітко вираженому характері завдання шкоди державному суверенітету й територіальній цілісності через різноманітні форми здійснення колабораціонізму. Також класифіковано та виокремлено окремі види колабораційної діяльності. Так, залежно від бажань та переконань, які мають на меті громадяни, то найбільш поширеним серед науковців є поділ колабораціонізму на: вимушений, добровільний та ідеологічний. Окремо розглянуто вказане кримінально-правове явище у контексті нещодавно введених змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. У роботі також з'ясовано, що під колабораціонізмом як явищем кримінально-правового характеру вбачається одразу ж комплекс варіацій дій якими б міг би займатися «колаборант» або «група колаборантів» – відповідно те населення, що з тих чи інших причин співпрацює з окупаційною владою та військовими. Крім цього, у статті приділена значна увага явищу колабораціонізму в сучасних умовах збройної агресії РФ, визначено склад кримінального правопорушення за вчинення колабораційної діяльності. Зокрема, проаналізовано доповнення до Кримінального кодексу України, а саме статтю 111-1 «Колабораційна діяльність», в якій міститься поняття колабораційної діяльності, різноманітні її форми, а також покарання за вчинення дій, що підпали б під дію вказаної норми. Охарактеризовано склад вказаного кримінального правопорушення, визначено його суб'єктивні та об'єктивні ознаки, а також можливі проблеми з відмежуванням від суміжних кримінальних правопорушень.

Ключові слова: колабораціонізм, колабораційна діяльність, окупаційна влада, вимушений колабораціонізм, добровільний колабораціонізм, колаборант.

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану та збройної агресії Російської Федерації проти нашої держави ми стаємо свідками не просто іншого способу життя, але й абсолютно зміненої реальності, яка створює нові нагальні проблеми, що, в свою чергу, викликає необхідність в їх дослідженні та вирішенні. Зміни стосуються і юридичної сфери. Так, широкої уваги серед правників та науковців набирає дослідження такого поняття як «колабораціонізм», яке з'явилося з початком утворення незаконних терористичних формувань у 2014 році й набуло актуальності через повномасштабне вторгнення ворога на територію нашої держави. У зв'язку з останньою подією 15 березня набув чинності Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо

встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», а саме у Кримінальному кодексі України було визначено поняття колабораціонізму та його форми, а також відповідальність за вчинення кримінального правопорушення, визначеного цією статтею. Так, дослідження загальнотеоретичних аспектів колабораціонізму, його класифікація на сьогодні є нагальним питанням, адже розкриття обраної тематики в умовах воєнного стану та збройної агресії дозволить краще ознайомитися з цим явищем – та в свою чергу виокремити можливі засоби протидії й боротьби з ним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ознайомлення зі змістом останніх наукових публікацій і досліджень свідчить, що дослідженням поняття «колабораціонізму», його ознак та окремих рис знаходилося в полі зору таких вчених як Письменський Є., Долгорученко Д., Гончаренко О., Горобець В., Кузнецов В., Кузьменко О., Берднік І., Головка М., Чальцева О. та інших. Щодо кримінально-правових питань колабораціонізму, то вони досліджувалися такими вченими, як Ю. Баулін, Р. Мовчан, А. Музика, М. Рубашенко, М. Хавронюк.

Метою роботи є визначення й дослідження загальнотеоретичних аспектів колабораціонізму та надання їм класифікації як кримінально-правовому явищу.

Виклад основного матеріалу. У минулому, поняття «колабораціонізм» хоч і не було юридично закріпленим явищем, проте як феномен політико-правової дійсності окупованої Франції часів Другої світової війни став предметом численних наукових досліджень багатьох вчених світу. Саме Франція у ті часи стала місцем народження колабораціонізму, як поняття, що означало співпрацю з ворогом чи окупаційною владою. Післявоєнне облаштування європейського світу потребувало вирішення проблем щодо покарань тих осіб, які допомагали чи співпрацювали з нацистами, тобто потрібно було визначитися з мірою відповідальності та покаранням за таку діяльність. Так, у повоєнній Франції «державна зрада» або колабораціонізм охоплювали такі дії як носіння зброї, змова з іноземною державою, змова з ворогом держави, постачання ворогові озброєння, людської сили, коштів, надання різноманітної військової чи іншої інформації ворогу. Щодо СРСР, то на окупованих територіях під час Другої світової війни колабораціонізм був доволі поширеним явищем серед населення, а покарання за такі дії були дуже суворими. Співпраця з ворогом була найтяжчим антирадянським злочином на той час. Саме повномасштабний наступ ворога у лютому 2022 року змусив українських законодавців звернутися до криміналізації такого поняття як «колабораційна діяльність».

Повертаючись до України, то поняття «колабораціонізму» як юридичного, політичного та кримінально-правового явища, то вперше воно почало широко використовуватися та вводиться після анексії Кримського півострову, подій на Сході України та повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року (Долгорученко, 2022).

Спочатку вітчизняними законотворцями в статті 10 проекту Закону «Про забезпечення прав та свобод та правовий режим на тимчасово окупованій території» було заявлено пункти про співпрацю з державою окупантом, проте слово «колабораціонізм» на той час ще не використовувалось у нормативних документах та серед авторів законопроекту. У 2019 р. Верховною Радою України було ухвалено в цілому законопроект «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливості застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки», проте слід зауважити, що всі спроби по утвердженню закону про колабораційну діяльність так і не були не завершеними. На те було три головні причини: відсутність чіткого розмежування між видами колаборації, неточність й розмитість формулювань проектів закону, тодішня політична еліта проросійського характеру в Україні впевнено заперечувала прийняття цих законів в будь який із версій. Проте ситуація змінилась з початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію нашої країни, коли нарешті було задокументовано та затверджено зміни до ККУ (Чальцева, 2022).

Переходячи до теоретичних аспектів, варто зауважити що сучасне поняття колабораціонізму є змістовним соціально-психологічним та етичним явищем-феноменом, що охоплює деякі із форм державної зради-співробітництва населення з окупаційною владою, її представниками, країною-агресором через різноманітні дії у військовій, економічній, політичній, інформаційній та інших сферах життєдіяльності. Загальною метою колабораційної діяльності є завдання значної шкоди державному суверенітету, територіальній цілісності та безпеці країни. Проаналізувавши вищезазначене, можна виокремити основні риси та загальні ознаки колабораціонізму, зокрема це:

– наявність суб'єктів колабораційної діяльності, а саме: 1) «колаборантів», тобто громадянина чи групу громадян, що співпрацюють з державою-агресором й завдають шкоди державному суверенітету країни, громадянами якої вони є; 2) країну/представників країни-агресора з якою відбувається безпосередня співпраця;

– чітко виражений характер завдання шкоди державному суверенітету й територіальній цілісності через різноманітні форми здійснення колабораціонізму (Письменський, 2020).

Щодо видів колабораціонізму залежно від бажань та переконань, які мають на меті громадяни, то найбільш поширеною серед науковців є наступна класифікація на: вимушений, добровільний та ідеологічний.

1. Вимушений колабораціонізм – здійснення співпраці з окупаційною владою не з проявів власного бажання, так, наприклад, під час Другої світової війни на окупованих територіях створювалися так звані «єврейські гетто», де примусово німецьким командуванням формувалися з числа євреїв місцеві адміністрації – юденрати та поліцейські підрозділи, що виконували вказівки наглядачів. Проте, участь у так званих юденратах та поліцейських підрозділах з числа жителів гетто не гарантувала врятованого життя «вимушеним колаборантам», а лише відтермінувала їх страшний кінець.

2. Добровільний колабораціонізм – форма колабораційної діяльності, при якій населення за власним бажанням та власними переконаннями співпрацює з країною-агресором задля завдання шкоди державному суверенітету та територіальній цілісності країни. Прикладом цього може бути добровільна служба у військових формуваннях країни-агресора, допомога окупаційним адміністраціям і т.д.

3. Ідеологічний колабораціонізм. За переконаннями частково спільна з двома попередніми формами колабораціонізму, адже вимушено відбувається через ідеологічні переконання, але й поєднуються добровільним характером безпосередньої діяльності (Колабораціонізм, 2021).

О. Гончаренко виокремлює наступні види колабораціонізму:

1. Военний колабораціонізм, який є одним з найпоширеніших та найвідоміших способів співпраці з окупантами: служба у військових підрозділах ворога, поліцейських органах, каральних структурах, розвідка, надання певної військової інформації, допомога противнику зі зброєю в руках. Так наприклад, військові однієї країни в силу власних переконань або примусово ставали в ряди іншої держави та допомагали їй військовим шляхом.

2. Політико-адміністративний колабораціонізм, який проявляється шляхом співпраці з окупаційними органами влади. Так, наприклад, у часи Другої світової війни у невеличких сільських населених пунктах призначались спеціальні старости, які надавали інформацію відповідним військовим формуванням, співпрацювали з країною-агресором. Сьогодні ця практика теж застосовується, під час збройних конфліктів на окупованих територіях країною-агресором призначається не лише власні представники для здійснення керівництва територією, але й певний відсоток місцевого населення-колаборантів для кращого функціонування усіх процесів життєдіяльності та кращої взаємодії з місцевими.

3. Побутовий колабораціонізм, який є однією з найпростіших форм колабораційної діяльності, і полягає у встановленні товариських, дружніх відносин між окупантами та місцевим населенням (Гончаренко, 2019).

4. Економічний колабораціонізм, за якого передбачається застосування співробітництва у різноманітних сферах та галузях економіки. Будь який людський ресурс під час війни є вкрай важливим, проте розраховувати лише на робочу силу без навичок та вмінь – є неправильним. Тож, навіть у часи війни важливим є пошук професійних кадрів: інженерів, сільськогосподарських фахівців, кваліфікованих спеціалістів. Крім цього, важливим є співробітництво з усіма сферами економіки, тобто з власниками різноманітних підприємств, керівників структур, головними фахівцями, які дають змогу ефективно налагодити роботи на економічно важливих під час війни спорудах та базах.

5. Культурно-духовний колабораціонізм. Важливим важелем під час війни, збройного конфлікту або ж навіть просто звичайної підтримки тоталітарного та суворого режиму в країні є пропаганда та культурно-духовна робота з населенням. У контексті колабораційної діяльності це також є поширеним методом взаємодії місцевого населення з окупаційною владою – шляхом залучення місцевих колаборантів до просвітницько-культурної роботи та так званого «промивання мізків». Однією з найпоширеніших форм культурного співробітництва була діяльність окупаційної преси в Україні. Багато газет і журналів так чи інакше допомагали нацистам і їх союзникам деморалізувати, дезорієнтувати і відверто вводити в оману місцеве населення. Також цей вид колабораціонізму своє втілення реалізував й на базі музейних установ, театрів, бібліотек, церков та інших закладів культури тодішнього місцевого населення (Горобець, 2020).

Розглянувши основні загальнотеоретичні та історичні аспекти колабораціонізму, стає зрозуміло, що під колабораціонізмом як явищем кримінально-правового характеру вбачається одразу ж комплекс варіацій дій якими б міг би займатися «колаборант» або «група колаборантів» – відповідно те населення, що з тих чи інших причин співпрацює з окупаційною владою та військовими.

Слід зауважити, що тривала проблема кримінально-правової протидії колабораціонізму нарешті набула законодавчого вирішення 5 березня 2022 року в Україні після набрання чинності Закону № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення

кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». Згідно з цим доповненням, до Кримінального кодексу України було додано нову статтю 111-1 «Колабораційна діяльність», де чітко було визначено поняття колабораціонізму, різноманітні його форми, а також кримінальну відповідальність за вчинення дій, що підпали б під колабораціонізм, всі напрямки можливої співпраці з окупантом.

Основною метою вказаного нормативно-правового акту було встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність і її різновиди, а також обмеження доступу до заняття певної категорії посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування й введення відповідних покарань для осіб, які співпрацювали з державою-агресором (Поляков, Щурат, 2022).

Проаналізувавши зміст доповненої статті та низки положень до Кримінального кодексу України, можна зазначити, що колабораційною діяльністю згідно з законодавством визнається:

1. публічна підтримка агресії проти України або заперечення її факту: публічне заперечення збройної агресії проти України та окупації частини території; заклики до підтримки рішень та дій держави-агресора, окупаційної адміністрації, співпраці з ними; невизнання державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях.

2. організація й проведення політичних заходів та спільна інформаційна діяльність з державою-агресором, окупаційною владою: проведення чи взяття участі у різноманітних заходах політичного характеру: з'їздах, зборах, мітингах, демонстраціях на підтримку держави-агресора й окупаційної влади; інформаційна діяльність зі створення, використання, поширення інформації спільно з державою-агресором та окупаційною владою.

3. пропаганда в закладах освіти: підтримка та пропаганда військової агресії проти України; підтримка країни-агресора та окупаційної влади; впровадження стандартів освіти держави-агресора.

4. співпраця та зайняття посад в окупаційних та воєнізованих формуваннях країни-агресора, передача різноманітних матеріальних цінностей країні-агресору (Кримінальний кодекс України, 2001).

Говорячи про склад кримінального правопорушення, то безпосереднім об'єктом колабораційної діяльності та її різновидів є завдання шкоди суверенітету, територіальній цілісності, зовнішньому та внутрішньому суверенітету України, її обороноздатності, економічній й інформаційній безпеці. Суб'єктивна ж сторона колабораційної діяльності полягає у прямому умислі, тобто особа розуміє, що дії які вчиняються нею несуть шкоду внутрішній та зовнішній безпеці України, її інтереси. Тобто, правопорушник-колаборант усвідомлює й передбачає тяжкі суспільно-небезпечні наслідки свого діяння – й бажає їх настання. Визначаючи мотиви колабораційної діяльності правопорушника, то можна дійти висновку, що вони бувають кардинально різноманітні. Це може бути як особиста користь, помста чи ідеологічні переконання людини, вимушеність і т.д. (Кузнецов, Сийплові, 2022).

Щодо решти складових, то детально проаналізувавши досліджувану статтю у Кримінальному кодексі України – можна чітко виокремити суб'єкт колабораційної діяльності, яким є фізична осудна особа, якій виповнилося 16 років і яка є громадянином України. Кардинально інша ж ситуація з об'єктивною стороною деяких з зазначених моделей кримінального правопорушення, а саме державною зрадою. До прикладу, «навмисного переходу громадянина України, що перебуває на окупованій території, на бік держави-окупанта з наданням йому допомоги, а також його представникам, включаючи організаторів незаконно утворених структур владного управління, у провадженні підривної діяльності проти України період окупації», – існує певна подібність складів кримінального правопорушення державної зради та колабораціонізму, що в свою чергу викликає проблему можливого ухилення зрадників від більш суворого покарання й не дозволяє чітко відмежувати його від складу державної зради (Берднік, Головка, 2022).

Висновки. Підсумовуючи все вищесказане, можна дійти висновку, що сьогоденна складна ситуація в країні є викликом для усіх сфер її життєдіяльності. Від збройної агресії Російської Федерації страждає соціальна інфраструктура, населення, бізнес. Проте навіть у такі складні часи, коли всі мають стояти пліч-о-пліч з'являються ті, хто з радістю або в силу своїх переконань, цінностей починає співпрацювати з державою-агресором, тобто займаються колабораційною діяльністю. І хоча прийняття нещодавніх змін до Кримінального кодексу України мало б вирішити всі проблеми щодо кримінальної відповідальності за вказане кримінальне правопорушення, на практиці з'явилися нові, пов'язані з відмежуванням даного правопорушення з суміжними правопорушеннями. Проведене дослідження надало загальні уявлення про поняття колабораціонізму як суспільного та кримінально-правового явища та його основні класифікації, що в подальшому сприятиме вдосконаленню теоретичних та практичних аспектів кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність.

Yanishevska K., Krysko A. General theoretical aspects and classification of collaboration activities as a criminal phenomenon

the paper examines the general theoretical concept of collaboration and its genesis, namely its appearance and development during the Second World War and the modern Ukrainian state. The main features of this phenomenon are analyzed: the presence of subjects of collaboration activities and the clearly expressed nature of harming state sovereignty and territorial integrity through various forms of collaboration. Certain types of collaboration activities are also classified and highlighted. Thus, depending on the desires and beliefs that citizens pursue, the most common among scientists is the division of collaboration into forced, voluntary, and ideological. This criminal law phenomenon is considered separately in the context of the recently introduced amendments to the Criminal Code of Ukraine regarding establishing criminal liability for collaboration activities. The paper also found that collaboration as a phenomenon of criminal law is immediately seen as a complex of variations of actions that a "collaborator" or "a group of collaborators" could engage in – the population that, for one reason or another, cooperates with the occupation authorities and the military. In addition, the paper pays considerable attention to the phenomenon of collaboration in the current conditions of armed aggression of the Russian Federation. It defines the composition of a criminal offense for committing collaboration activities. In particular, the amendments to the Criminal Code of Ukraine, namely Article 111-1 "Collaboration Activity," which contains the concept of collaboration activity, its various forms, and penalties for committing actions that would fall under the specified norm, are analyzed. The paper describes the composition of the specified criminal offense, identifies its subjective and objective features, and possible problems with distinguishing it from related criminal offenses.

Key words: collaboration, collaboration activity, occupation authorities, forced collaboration, voluntary collaboration, collaborator.

Література:

1. Долгорученко Д. Колабораціонізм як феномен війни та наукове поняття в межах історико-правових досліджень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2022. № 56. С. 16–19. URL: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2022.56.4> (дата звернення: 02.11.2022).
2. Чальцева О. Категорія "Колабораціонізм" як багатокомпонентний наратив в умовах війни. *Наукові рефлексії війни*. 2022. URL: <https://orcid.org/0000-0003-3922-7619> (дата звернення: 08.11.2022).
3. Письменський Є. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. *Право України*. 2020. URL: <https://rd.ua/storage/attachments/11288.pdf> (дата звернення: 02.11.2022).
4. Колабораціонізм. Міжнародний досвід регулювання, правові механізми та санкції. Інформ.-дослідн. центр при Верхов. Раді України, 2021. 4 с. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00XD9Z.pdf (дата звернення: 02.11.2022).
5. Гончаренко О. Проблеми інституційного визначення терміна колабораціонізму, його видів та ознак у сучасній вітчизняній історіографії. *Чтиво*. 2019. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Honcharenko_Oleksii/Problemy_instytutsiinoho_vyznachennia_termina_kolaboratsionizmu_ioho_vydiv_ta_oznak.pdf?PHPSESSID=o001hmfdenos08s30k2n465r4 (дата звернення: 04.11.2022).
6. Горобець В. Економічний та культурний колабораціонізм: формула співпраці. Військово-історичний меридіан. *Електронний науковий фаховий журнал*. 2020. URL: https://vim.gov.ua/pages/_journal_files/26.04.2020/pdf/VIM_27_2020-84-106.pdf (дата звернення: 04.11.2022).
7. Поляков Є., Щурат Т. Колабораціонізм в Україні – реалії сьогодення. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму : Матеріали Всеукр. науково-практ. конф., м. Одеса, 21 лип. 2022 р. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/2716/1/П+Щ22.pdf> (дата звернення: 08.11.2022).
8. Кримінальний кодекс України : Кодекс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 06.11.2022).
9. Кузнецов В., Сийплові М. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/259064/255759> (дата звернення: 08.11.2022).
10. Берднік І., Головко М. Основні орієнтири відмежування колабораційної діяльності від суміжних складів кримінального правопорушення. *Нове українське право*. 2022. № 2. URL: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.2.22> (дата звернення: 09.11.2022).

References:

1. Dolhoruchenko D. Kolaboratsionizm yak fenomen viiny ta naukove poniattia v mezhakh istoryko-pravovykh doslidzhen [Collaboration as a phenomenon of war and a scientific concept within the

- framework of historical and legal research]. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University*. 2022. No. 56. Pp. 16-19. URL: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2022.56.4> (Accessed on: November 02, 2022).
2. Chaltseva O. Katehoriia "Kolaboratsionizm" yak bahatokomponentnyi naratyv v umovakh viiny [The category of "collaboration" as a multicomponent narrative in war conditions]. *Scientific Reflections of War*. 2022. URL: <https://orcid.org/0000-0003-3922-7619> (Accessed on: November 08, 2022).
 3. Pysmenskyi Ye. Kolaboratsionizm u suchasni Ukraini yak kryminalno-pravova problema [Collaboration in Modern Ukraine as a criminal law problem]. *Law Of Ukraine*. 2020. URL: <https://rd.ua/storage/attachments/11288.pdf> (Accessed on: November 02, 2022).
 4. Kolaboratsionizm. Mizhnarodnyi dosvid rehuliuвання, pravovi mekhanizmy ta sanktsii [Collaboration. International Regulatory Experience, Legal Mechanisms and Sanctions]. Information and Research Center under the Verkhovna Rada of Ukraine. 2021. 4 p. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00XD9Z.pdf (Accessed on: November 02, 2022).
 5. Honcharenko O. Problemy instytutitsiinoho vyznachennia termina kolaboratsionizmu, yoho vydiv ta oznak u suchasni vitchyzniani istoriohrafii [Problems of the institutional definition of the term collaboration, its types, and features in modern Russian historiography]. *Chytyvo*. 2019. URL: https://shron1.chytyvo.org.ua/Honcharenko_Oleksii/Problemy_instytutitsiinoho_vyznachennia_termina_kolaboratsionizmu_ioho_vydiv_ta_oznak.pdf?PHPSESSID=o001hmfdenos08s30k2n465r4 (Accessed on: November 04, 2022).
 6. Horobets V. Ekonomichnyi ta kulturnyi kolaboratsionizm: formula spivpratsi [Economic and cultural collaboration: a formula for cooperation]. *Military and Historical Meridian. Electronic Scientific Professional Journal*. 2020. URL: https://vim.gov.ua/pages/_journal_files/26.04.2020/pdf/VIM_27_2020-84-106.pdf (Accessed on: November 04, 2022).
 7. Poliakov Ye., Shchurat T. Kolaboratsionizm v Ukraini – realii sohodennia [Collaboration in Ukraine is a reality of our time]. *Relevant Issues of Criminal Law Qualification, Documentation and Investigation o Collaboration: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, Odesa, July 21, 2022*. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/2716/1/П+Ц22.pdf> (Accessed on: November 08, 2022).
 8. Criminal Code of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (Accessed on: November 06, 2022).
 9. Kuznietsov V., Syploki M. Kryminalna vidpovidalnist za kolaboratsiinu diialnist yak novyi vyklyk sohodennia [Criminal liability for collaboration activities as a new challenge of our time]. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University*. 2022. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/259064/255759> (Accessed on: November 08, 2022).
 10. Berdnik I., Holovko M. Osnovni oriientyry vidmezhuвання kolaboratsiinoi diialnosti vid sumizhnykh skladiv kryminalnogo pravoporushennia [The main guidelines for distinguishing collaboration activities from related elements of a criminal offense]. *New Ukrainian Law*. 2022. No. 2. URL: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.2.22> (Accessed on: November 09, 2022).

Стаття надійшла до редакції 30.11.2022

Стаття рекомендована до друку 09.12.2022